

Gesprek met sociaal voortrekker Barend Rombout 'Effectieve armoedebestrijding'

Verslag door Alexandra Gabrielli

*Het programma Vitale Lokale Samenlevingen wordt uitgevoerd door de **stichting Socires** in samenwerking met de **School voor Politiek en Bestuur van Tilburg University**, met steun van het **SKANfonds**. Zie voor meer informatie over Vitale Lokale Samenlevingen: www.vitaallokaal.org*

In het voormalige kantoor van het openbaar vervoerbedrijf RET in Rotterdam Zuid hebben zich op 3 september 2015 bijna vijftig mensen verzameld om te luisteren naar Barend Rombout die door Thijs Jansen, directeur van Stichting Beroepseer wordt geïnterviewd over effectieve armoedebestrijding. Bij aanvang blijkt al direct dat we hier in de aanwezigheid verkeren van een souverain sociaal ondernemer die steeds op zoek is naar samenwerking met anderen. Anders lukt het niet armoede aan te pakken in een stad met 38.000 bijstandsgerechtigden en 100.000 laaggeletterden.

Thijs Jansen (rechts) interviewt Barend Rombout

Barend Rombout (1958) is hoofd van Bureau Frontlijn in Rotterdam dat oplossingen zoekt voor problemen in achterstandswijken rond gezondheidszorg, welzijn, onderwijs, jeugd, ouderen, armoede en werkloosheid. Frontlijn zet stagiairs in bij projecten. Een voorbeeld is de in de voormalige RET-remise gevestigde Veldacademie waar studenten in samenwerking met onderwijsinstellingen onderzoek doen naar de praktijk van alledag. Voor het schooljaar 2015-2016 zijn er 165 stagiairs aangenomen.

Waarom werken met studenten? vraagt Thijs Jansen.

Rombout: “Toen we begonnen was het duidelijk dat we veel mankracht nodig hadden. Studenten moeten het vak leren en dat kunnen ze goed bij ons doen. Het bleek dat een student vrij makkelijk bij een achterstandsgezin binnenkomt. Het werkt laagdrempelig en dat hadden we niet direct gedacht. We dachten zelfs: dit wordt niks. Maar het werkte juist goed omdat er een proces van leren ontstaat. De hogeschool leert de theorie, de Antilliaanse moeder leert de praktijk. Als je die bij elkaar brengt op een goede manier, kan er een heleboel”.

Behalve de stagiairs heeft Bureau Frontlijn 65 professionals in dienst. De derdejaars studenten - in de leeftijd van 20 tot 29 jaar - krijgen van hen een training van twee weken, waarin ze al meegaan naar de gezinnen. In de dagelijkse praktijk doet de professional altijd de intake. Hij of zij bekijkt wat er aan de hand is. Daarna volgt een plan van aanpak.

Rombout: “Het is niet: ga maar wat doen. We werken heel gericht. Studenten kunnen dat ook. Meegaan met mensen naar een loket of een balie, een formulier goed invullen op de computer. Daar hoeven geen hoogopgeleide professionals voor worden ingezet. We moeten af van de ouderwetse hulpverlening vind ik. Studenten zijn flexibel. Ze worden opgeleid tot hulpverlener. Ze zijn ook trainer-coach van de mensen die ze hulp verlenen. Iemand die al dertig jaar in de hulpverlening werkt, vindt het moeilijk om te trainen en te coachen, maar met studenten lukt het wel”.

De achtergrond

Rombout was 25 jaar lang politieman voordat hij in 2001 directeur van Frontlijn werd: “Mijn familie zat bij de politie. Mijn broer, een oom. Je hoort verhalen en denkt: dat wil ik ook, spanning en sensatie. Ik kwam in het centrum van Rotterdam te werken, de Witte de Withstraat, de Nieuwe Binnenweg, de Kruiskade, waar van alles aan de hand was - prostitutie, gokclubs en drugsoverlast. Later kwam daar Perron Nul naast het Centraal Station bij waar dakloze verslaafden werden opgevangen. Op die vier vierkante kilometer was er genoeg te beleven”.

Rombout vertelt hoe hij meewerkte aan het succesvol gebleken drugsrunnersproject: “Er kwamen steeds meer drugsbanden, maar men deed er niets aan. De afdeling Verdovende middelen had het te druk. Ik kon een eigen team samenstellen en begon met acties uitvoeren, waarbij we goed samenwerkten met buurtbewoners. We gingen bijvoorbeeld bij hen posten en kijken of er mensen een huis binnengingen. Zo konden we dealers oppakken. Om effectief te zijn moesten we heel veel acties uitvoeren. Gewoon hard werken en onderhouden. Drugsoverlast, alle overlast, is net als afwassen. Je wast af en dan heb je het schoon, maar dan moet je niet een half jaar niets doen”.

Hierna volgde ‘een uitstapje’ van een paar jaar naar de rivierpolitie, nu zeehavenpolitie genoemd, voor grote drugsonderzoeken: “Ik ben daarna wijkdienstchef geworden in Kralingen-Crooswijk. Daar hadden we veel last van drugsrunners. Bewoners langs de Maasboulevard lagen er wakker van. Daar zijn we een groot project gestart. We wisten dat de runners alleen achter de broek zitten niet zou werken. Met drie methodes zijn we aan de slag gegaan. De eerste was rijden met een lokauto. De tweede methode was drugstoeristen pakken als ze de stad inreden. Na het betalen van boetes - voor te hard rijden of een kapotte lamp - hielden ze nog net genoeg geld over om terug te rijden naar Frankrijk of België. Zo kwamen ze niet de stad in”.

De derde methode was casemanagement: “Samen met de hulpverlening hebben we dat opgezet. Als mensen werden gepakt voor drugsrunnen, dat onder de opiumwet valt, kregen ze gegarandeerd zes maanden gevangenisstraf. Maar wij hadden geregeld dat ze zich samen met de hulpverlening mochten melden bij ons op het politiebureau”.

Er moet altijd een uitweg zijn

Alleen straffen en hard aanpakken werkt volgens Rombout niet. Er moet ook hulp en steun zijn, mensen perspectief bieden. Hij is ervan overtuigd dat als je iemand in de hoek drukt zonder uitweg, het mis gaat. Er moet altijd een uitweg zijn. Hij vertelt hoe er afspraken werden gemaakt, afbetalings- en saneringsregelingen getroffen met het invorderingsbureau. Hulpverleningsinstanties werden ingeschakeld. Er werd gekeken naar de situatie thuis die vaak ruzieachtig was, en er werd gezorgd voor een baan: “De afspraak was: zolang je aan het werk bent en niet op straat, heb je geen last van ons. Het was bijzonder dat de politie daar bij zat. Soms was het handig als wij het gezin bezochten, soms was het handig als de hulpverlening dat deed”.

Rombout ging steeds meer samenwerken met anderen en kreeg eigen projecten. Zijn baas bij de politie was daar niet zo gelukkig mee.

Rombout: “Daar is wat voor te zeggen. Hij vond dat mijn prioriteit bij de politie moest liggen”.

Maar Rombout was bezig met de start van wat later zou uitgroeien tot Bureau Frontlijn. Hij kon niet op twee plaatsen tegelijk zijn en besloot een punt achter zijn politieloopbaan te zetten: “Ik was in die tijd gedetacheerd bij de directie Veiligheid van de gemeente en zij zeiden: kom bij ons. Dat heb ik uiteindelijk gedaan”.

Op de Strevelsweg in Rotterdam Zuid was er internationale drugshandel, prostitutie en overbewoning. Het was de tijd van de zelfzorgarrangementen. Asielzoekers konden zelf tijdelijk onderdak zoeken bij familie en vrienden. Al snel bleek dat de meesten bij elkaar gingen hokken op een zolderkamer. Ze werden wel geacht voor zichzelf te zorgen met het zelfzorgarrangement, maar ze deden het niet. De woonomstandigheden waren vaak ronduit gevaarlijk. Tientallen personen in een huis. De buurt vond het niet fijn, om van brandgevaar nog maar te zwijgen.

Wat zie je als de geboorte van de Bureau Frontlijn-aanpak?

Rombout: “De huisbezoeken waar we in 2001 mee begonnen, na een voorbereiding in 2000. We gingen toen achter de voordeur kijken. De burgemeester zei: jullie gaan alleen over de openbare weg. Maar ik zei nee, de ellende komt uit de huizen, niet van de straat. We hadden een stuk of twintig woningen geselecteerd waar we in ieder geval konden optreden. Intussen hadden we veel met mensen gesproken in de hulpverlening en de jeugdzorg. In het begin stonden we met vijftien of zestien man voor de deur, oude maatjes van de politie. We gingen een voor een naar binnen. Na twee weken liepen we met vier man en dat was voldoende”.

Daat heb je geen heel team voor nodig

Het kon niet uitblijven of tot achter de voordeur binnendringen riep weerstand op. Het was controversieel, de ombudsman had het over razzia's en nazi's. De Stichting Eropaf! voor outreachend werken met fatsoen en compassie, maakte een sticker voor op de brievenbus met de woorden: geen onbeschaafd of ondoordacht huisbezoek. Marc Räkera, directeur van Eropaf! kreeg vervolgens een telefoontje van Rombout met de uitnodiging eens langs te komen: “Heb je enig idee waarover het gaat? Kom maar eens praten”.

Jullie hebben je niets aangetrokken van de kritiek?

“Nee. Ook omdat de ombudsman er helemaal naast zat. Het ging om handhaving en veiligheid, maar ook om sociale omstandigheden. We hadden diverse situaties geschetst. Bijvoorbeeld onveilige elektrische kachels, vier aan een snoertje. Willen we dat? Nee natuurlijk niet. We maakten verhalen aan de hand van foto's: kijk, dit is er aan de hand. Al gauw was iedereen het erover eens dat je wel achter de voordeur moest kijken, wilde je dat soort problemen kunnen oplossen”.

Jullie aanpak is daarentegen verder uitgebouwd?

“Ja, met zorg. Er woonden bijvoorbeeld veel verslaafden op de Strevelsweg. De medewerkers van de verslavingszorg liepen mee met ons team om direct drugshulpverlening aan te bieden. Er liepen mensen van de sociale dienst mee. Die taken zijn allemaal niet zo moeilijk. Je kunt zelf een schatting maken”.

Tegenwoordig heb je wijkteams. Overal gaan wijkteams op af die integraal moeten werken. Hoe zou je jouw werkwijze typeren? Dat is ook teamwerk. Werken jullie integraal?

“Als je met zijn tweeën naar een gezin gaat en je hebt een beetje gezond verstand en achtergrondkennis, dan is dat voldoende. Daar heb je niet een heel team voor nodig. Dat is overdreven. Bij ons doet een medewerker de intake. Hij of zij kijkt wat er aan de hand is. Vaak hebben we al wat informatie.

Kijk, we zijn begonnen met een team politiemensen. Nu werken we met scholen, verloskundigen, ziekenhuizen of de voogdij”.

Er wordt een indicatie gesteld. Of noem je dat niet zo?

“Een mailtje of een telefoontje is ook voldoende. Is er iets met een gezin aan de hand, dan maken we een afspraak en gaan we ernaartoe. Als het om hulpverlening gaat hoef je niet onverwachts binnen te vallen. Met de politie was dat indertijd wel zo. We gaan niet een drugsdealer bellen met de mededeling dat we volgende week langskomen. Hoewel, dat hebben we wel eens gedaan met de gedachte dat hij er ondertussen mee zou stoppen. Dan gingen we niet”.

Dan weten we wat de problemen zijn en komt die student in het gezin.

“We maken een uitgebreide inventarisatie van alle leefvelden. Dat hebben we geautomatiseerd. Dan maken we een plan van aanpak en daarmee gaan we met de mensen aan de slag. Er zijn tien problemen met tien oplossingen, of tien te behalen doelen. Of twintig. We vragen: wat vind je ervan? De mensen gaan over het algemeen mee, een enkeling loopt weg”.

Er komt geen dwang aan te pas?

“Nee”.

Dan komt de student die ervoor zorgt dat het gezin weer...

“Het is niet zo van: hier is een plan van aanpak en ga eventjes beginnen. 's Ochtends is de briefing. Er wordt duidelijk verteld wat er die dag moet gebeuren. 's Middags is de debriefing. Is het gelukt? Er zijn weekbriefings en er is casusoverleg. Je kunt niet alle verantwoordelijkheid van zo'n gezin bij een jong iemand neerleggen, al is hij of zij nog zo'n helder denkend persoon. Je moet dat goed indekken met systemen, met briefings en dat lukt prima. We hebben opschalingsmodellen, we geven de studenten training, en als er echt crisis is, dan bellen ze mij”.

Maar stel, er is kindermishandeling in zo'n gezin. Wie ziet dat?

“Iedereen kan dat zien, maar de werkbegeleider gaat regelmatig ook mee. Je ziet bijvoorbeeld dat er geen vorderingen gemaakt worden. Je kunt ook dingen over het hoofd zien, maar dat gebeurt in de professionele hulpverlening ook. Wij zitten veel uren in het gezin, we hebben veel kans om dingen op te merken. Maar je kunt niet alles voorkomen. Vergeleken met de standaardhulpverlening hebben wij misschien wel tien of twintig keer meer contact met de mensen.

Uit principe tolereren we geen illegale situaties. Een dubbele uitkering bijvoorbeeld. We lossen dat altijd op met zo min mogelijk schade voor de burger. Extra straf geven heeft geen zin, want je bent juist bezig de boel omhoog te duwen. Als je straf geeft, valt iemand in de put. Als een student ziet dat er drugs op tafel liggen, dan is de instructie dat te melden aan de werkbegeleider. Niet zelf direct actie ondernemen. Dan gaan wij kijken en erover praten”.

Basisfatsoen

Bureau Frontlijn staat per jaar tussen de 1000 en 1500 gezinnen bij voor perioden van enkele maanden tot een half jaar of langer indien nodig. Het sinds februari 2014 lopende project Moeders van Rotterdam bevat een intensief begeleidingsprogramma voor multiprobleemgezinnen voor de duur van drie jaar. Rombout ergert zich regelmatig aan onfatsoenlijk gedrag, bijvoorbeeld een zwangere vrouw met kinderen het huis uitzetten omdat ze huurschuld heeft. De kosten voor de gemeenschap bedragen wel een ton. Het gezin moet worden opgevangen, de kinderen gaan niet meer naar school en moeten later weer naar een andere school. Er moet een ander huis komen dat weer moet worden ingericht. Ook

dreig je een hoogzwangere vrouw met een CJIB¹⁾ boete van 1250 euro niet dat als ze niet snel betaalt, ze de cel in gaat.

“Er wordt niet gekeken naar de belangen van derden. Bepaalde dingen doe je gewoon niet, ondanks het feit dat zo’n zwangere vrouw het misschien verdient. Dat noem ik basisfatsoen. Je stopt ook niet iemands uitkering als er kleine kinderen in het gezin zijn. Zoiets vraagt om maatwerk. Ik regel een afbetalingsregeling van twintig euro in de maand. Die redelijkheid en dat maatwerk moeten weer terug. Wat heeft het voor zin als de Belastingdienst de toeslagen ineens inhoudt? Iemand heeft nul inkomen. Die koelkast is niet alleen leeg voor de moeder, maar ook voor de kinderen”.

Hoe komt het dan dat het basisfatsoen zo vaak zoek is?

“Voor een deel door de bezuinigingen binnen de overheid. Op de afdeling worden teams opgeheven en men denkt: ik doe maar wat de baas zegt, want anders gaat het mis. Daar moeten we vanaf. We hebben mensen nodig die zeggen: nee, hier ben ik het niet mee eens, dat doe ik niet, ik heb een andere oplossing. We hebben de Algemene wet bestuursrecht die regels bevat voor de verhouding tussen overheid en individuele burgers en bedrijven. We hebben de Wet dwangsom, maar niemand houdt zich eraan. Het belangrijkste is dat we een fatsoenlijke overheid zijn. We zijn voor een deel ook een fatsoenlijke overheid, maar soms niet. Daar moeten we kritisch naar kijken. Daar begint het. Als de overheid zich zelf niet aan de wet houdt, dan hebben we een groot probleem, want dan is niemand meer veilig.

In Rotterdam hebben we 100.000 laaggeletterden. Zet je je kruisje fout, ben je dan iemand die niet kan lezen of ben je een fraudeur? Daar moet je precies naar kijken. Het gaat om redelijkheid en goed fatsoen. Vanaf een afstand, vanachter de balie, zien collega's van de Belastingdienst of het invorderingsbureau de consequenties niet. Ze zijn bezig met papierschuiven. Maar als wij zulke dingen wel zien, dan moeten we daar wat van zeggen”.

Vind je de samenleving zo complex geworden dat veel laaggeletterden of analfabeten of mensen in een achterstandssituatie, niet meer kunnen meekomen? Mensen begrijpen niet dat als je in armoede leeft en in een moeilijke situatie verkeert, je heel veel stress hebt.

“Niet alleen heel veel stress, maar ook schaarste. Schaarste aan tijd en middelen. Je leeft in de overlevingsmodus. Het gaat om overleven in het hier en nu en dat zorgt ervoor dat je niet meer kunt denken voor de lange termijn. Waarom doen arme mensen domme dingen? Omdat ze niet vooruit denken. Ze zijn de hele dag bezig met jeugdzorg, de school, de deurwaarder, de woningcorporatie, het vullen van het ene gat met het andere en het stapelen van het ene probleem op het andere. Ze blijven in het labyrint ronddwalen.

Ik plaag bestuurders wel eens. Ze lopen de hele dag te rennen van de ene vergadering naar de andere. Hoe kunnen zij nog nadenken over de toestand in Rotterdam? Hoe willen ze dat doen? Wanneer gaan zij nadenken?”

Tot slot nog een vraag over je achtergrond. Als ik het goed heb, kom je uit een gereformeerd gezin. Dat kun je nog steeds wel bij je terugzien.

“Dat ik een gereformeerd jongetje ben?”

Vind ik wel ja. Je grote gedrevenheid, je rechtvaardigheidsgevoel, ervoor staan. Dat moet er toch iets mee te maken hebben? Je hebt eerder tegen me gezegd dat jullie veel naar de kerk gingen, dat je luisterde naar de verhalen die daar werden voorgelezen. Daar heb je toch wat van meegekregen?

“In ieder geval, en dat werd er wel een beetje ingepeperd, dat je om je heen moest kijken en goed moest zijn voor andere mensen. Ik kom uit het Westland”.

Je vader was ouderling en diaken. Hij hielp mensen, ook financieel.

“Ja, soms een beetje teveel. Dan kwam hij zelf geld tekort”.

Dat doe jij soms toch ook wel?

“Ik kom zelf niks tekort”.

Als de nood echt hoog is ga je een behangetje plakken en geef je voorlopig geld.

“Je wilt altijd ergere schade voorkomen. Er was een vrouw met een dochter die in het loverboy-circuit

zat. De loverboy woonde om de hoek. Een zoon van veertien zag het ook niet helemaal meer zitten. In hun huis was geen deur meer heel, er zaten overal gaten in. De woningbouwcorporatie was aan het renoveren en wilde alle deuren de container in. De schade van 6500 euro moest de vrouw betalen. Ik vond dat een beetje hoog bedrag. Nu was ik zelf bezig met een verbouwing in mijn huis en ik dacht: ik smeer die gaten dicht, we halen er een kwast overheen en de deuren zijn weer heel. Dat was een middagje werk”.

De discussie

Onder het publiek, dat ademloos naar Rombout heeft zitten luisteren, bevinden zich directeuren, stafleden, managers, teamleiders, een gemeentelijke ombudsman, een campagneleider, een gemeentesecretaris, een adviseur, vertegenwoordigers van fondsen en een ontwikkelingsorganisatie; een bonte mix van maatschappelijk betrokkenen.

Een van hen is Lex Mellink, directeur Sociale Veiligheid in Rotterdam. Hij wil graag kwijt dat Rombout geweldig goed kan rekenen en beschikt over praktische logica. Met die eigenschappen weet Rombout tonnen euro's te besparen voor de gemeente. Immers, hoe dom is het als een instantie probeert een achterstallige betaling van driehonderd euro te innen als dat uitmondt in tonnen aan kosten op de langere termijn voor de gemeente?

Wat Rombout wil is wat hij zelf noemt 'voorinvesteren'. De overheid doet het niet, maar dat zou wel moeten. Hij vindt dat er geen tekort is aan geld, maar dat er ongelooflijk domme dingen gedaan worden met het geld. Het onderwijs gaat er namelijk vanuit dat ouders veel zelf doen met hun kind. Maar als de ouders laagbegaafd zijn of de taal niet spreken, begint een kind al met een behoorlijke achterstand op school. Om die reden is in Rotterdam Zuid Children's Zone gestart met als doel kinderen helpen met het verbeteren van leerprestaties. Een kind moet meekunnen. Een kind in de jeugdzorg kost 70.000 euro per jaar. Reken maar uit wat dat kind heeft gekost na achttien jaar, want dat gebeurt. Stel dat er drie van zulke kinderen in een gezin zijn. Of dertien, wat ook is voorgekomen. Zo'n moeder heeft veel hulpverleners en begeleiding nodig. Een jeugdig persoon in detentie kost bijvoorbeeld 250.000 euro per jaar. Alles wat geïnvesteerd wordt in onderwijs voor kinderen is volgens Rombout dikke winst.

Een vraag is of er wel eens discussies zijn geweest over wat Bureau Frontlijn heeft opgeleverd. Heeft Rombout wel eens voor zijn positie moeten vechten?

Rombout: "Discussies zijn wel aan de orde maar het is moeilijk te bepalen aan wie succes is te danken. Is het de docent, zijn het de ouders of is het de inspanning van Frontlijn als het goed gaat met een kind? Je kunt dat niet vastpinnen, maar gezamenlijk hebben we een goed resultaat. Het gaat niet om Frontlijn, het gaat erom dat iedereen zijn ding doet en dat de onderwijzer slimme dingen doet”.

“Je hebt in Rotterdam eigenlijk twee kampen”, merkt Gerard Neeleman, directeur Kredietbank Rotterdam op: “Mensen die Barend haten, en mensen die van Barend houden. Ik zit een beetje in het kamp dat van Barend houdt. En hoe komt dat nou?”

Volgens hem houden mensen van Rombout omdat hij actiegericht is: “We hebben mensen nodig met actie, geen beroepsbabbelaars”.

Mensen met 'handelingsgerichtheid' dus, met een no-nonsense aanpak, met gezond verstand. Vraag is: heeft Rombout een methodiek?

Volgens Neeleman niet, maar Rombout zelf vindt wat hij doet wel een methodiek. In ieder geval gaan Rombout en zijn studenten methodisch te werk met als uitgangspunt een visie.

Een van de hoofdkenmerken is doen. Doen verandert gedrag, is Rombouts overtuiging. Een voorbeeld: “Ik kom bij een moeder en zeg: trek je jas aan, neem de kleine, we gaan even goedkoop fruit halen op de markt. Aan het eind van de middag kun je daar voor een euro heel veel fruit kopen. Daarna gaan we dat lekker opeten; je maakt er een beetje een feest van. Zo moet het. Dan heb je ze in beweging, ze hebben iets gedaan en dan komt er verandering. Dat moet je wel even volhouden. Je kunt wel hele verhalen houden over rust, reinheid en regelmaat, maar je kunt ook twee vellen papier nemen, een met straf en een met beloning. Dan zeg je: zo gaan we het doen. Weet je waarom? We hebben namelijk

hetzelfde belang. Als ouder wil je dat je kind het goed doet, en dat wil je ook als stad. We staan aan dezelfde kant, maar daar moet je wel een paar dingen voor doen”.

Voordoen en niet teveel praten

Marco Pastors, sinds 2012 directeur van het Nationaal Programma Kwaliteitssprong Zuid in Rotterdam en tussen 2002 en 2005 wethouder voor Leefbaar Rotterdam, zegt dat de ervaring heeft geleerd dat de methode Rombout veel schade in de toekomst voorkomt. Als je eerder bij de mensen thuis komt en hulp biedt, ook via de school, wordt er heel veel geld uitgespaard.

Dat het een strijd blijft Barend en zijn mensen te behouden voor de gemeente heeft Pastors zelf meegemaakt: “Ik ben er trots op dat ik Barend drie keer voor ontslag heb kunnen behoeden. Barend portretteert een werkelijkheid die, althans naar mijn beleving, precies de werkelijkheid is waar de mensen in zitten en dat is precies waar veel mensen niet mee kunnen omgaan”.

Wat Rombout doet is volgens Pastors niet ingewikkeld. Iedereen kan het leren: “Ik heb Barend wel eens horen zeggen dat als je aan een gezin een bekwaam persoon toevoegt, dan komt dat gezin goed de week, de maand en het jaar door. Toen ben ik eens bij mijn eigen vrienden en familie gaan kijken en ik dacht: die gezinnen ken ik ook. Dan ben je blij dat die ene bekwame persoon er is”.

Voordoen, niet teveel praten, is eigenlijk de beste methode.

Thijs Jansen: *Er is dus wel een soort methode die ook anderen zouden kunnen gebruiken?*

Gerard Neeleman: “Er is wel methodiek, maar je hebt mensen als Barend daarbij nodig. Het gaat om leiderschap, de persoon is belangrijk en bepalend”.

Het gaat dus om leiderschap en methodiek?

Rombout: “Marco zei het al. Als je iets wilt, moet je niet bij het eerste zuchtje tegenwind zeggen: laat maar zitten. Ik had een nieuwe directeur en kreeg gelijk ruzie met hem. Ik dacht, ik ga niet opzij. Als ik dat doe, heb ik daar de komende tien jaar last van. Ik wilde vragenlijsten automatiseren, maar afspraken waren niet nagekomen. Het gaat er niet om dat ik gelijk moet hebben, maar ik vond dat er een paar stappen nodig waren. Als je niet bereid bent je daarvoor in te zetten, dan houdt het op. Ik heb veel goede mensen. Er wordt nu wel gezegd dat je Barend nodig hebt, maar ik zit op een hele grote stoel en als ik wegliep, komt die plek gewoon vrij en gaat een van mijn mensen daarop zitten. Nu gaat het uiteraard niet om ruziezoeken. Het gaat erom dat je goede argumenten hebt. Als je die hebt, kan iemand niet zomaar zeggen: ik luister niet naar je, we doen het niet. Dan moet je je poot stijf houden”.

Iemand merkt op dat we hier eigenlijk te maken hebben met overheidsparticipatie. Wat Rombout doet is een brug slaan tussen uitvoering en beleid. Dat wrikt. De hogere posities in de ambtelijke hiërarchie worden ingenomen niet door mensen in de frontlinie, maar door mensen die beleid maken. De beleidsambtenaren zitten twee of drie schalen hoger dan de uitvoerders. Dat zou eigenlijk omgedraaid moeten worden.

Frontlijn kijkt op een andere manier naar de hulpverlening. Marc Räkens van Eropaf! daarover:

“Het is een attitude, een houding waarmee je naar de zaken kijkt. Waar je aan de ene kant kijkt naar mensen en aan de andere kant naar systemen en structuren. Die manier van kijken is natuurlijk over te plaatsen, maar er zijn niet zoveel mensen die dat durven of willen. Dat is het lastige. Je kunt een hele hoop als je je gezonde verstand gebruikt, het kan vrij simpel zijn, maar we willen dat vaak niet geloven”.

Een vrouw vraagt of Rombout wil uitleggen wat basisfatsoen precies is. Wat is redelijkheid?

Rombout geeft een voorbeeld: “Je zou jezelf moeten afvragen bij een overheidsmaatregel of een actie: zou ik die ook toepassen op een familielid of een vriend van me? Als je zegt nee, dat ga ik niet doen, vraag je dan af: klopt het nog wel? Een vriend of een familielid kan ook dingen fout doen. Moeten we hem nu hard gaan straffen? Stel deze vraag aan jezelf, dan heb je ongeveer te pakken waar basisfatsoen over gaat”.

Ander voorbeeld: mensen niet dakloos maken. Dat hebben we afgesproken met elkaar: “We zijn een fatsoenlijk land. We hebben een Wmo²⁾. Niemand slaapt in Nederland onder een brug. Je kan je huis worden uitgeslagen door je partner, dan meld je je bij de gemeente en dan krijg je onderdak. Basisfatsoen is ook, als je helemaal niks te makken hebt en niemand kan je helpen, een inkomen. We kunnen allemaal zelf een keer, door een ongeluk of overlijden van een partner, in zo'n situatie terecht komen. En als je hiernaar vraagt, binnen de sociale diensten en bij alle collega's, dan zeggen ze exact hetzelfde als ik nu zeg, alleen in de uitvoering wordt het moeilijk. We blijven soms met papier schuiven, of voelen de druk van bovenaf. Als ik aan de wethouder vraag: is dit nu de bedoeling, zegt hij ook nee. Maar we willen de club van 38.000 mensen in de bijstand wel een beetje kleiner maken. Dus spreken we in grote lijnen beleid af, maar daar hoort natuurlijk wel maatwerk bij”.

Rombout heeft last van wat hij noemt ‘organisatorische inteelt’: “We zetten binnen de overheid allemaal dezelfde mensen die hetzelfde denken op dezelfde plekken neer. En wie wordt er manager? Degene die niet lastig is geweest. Dat is niet de bedoeling, je moet juist iemand manager maken die lastig is. Die persoon doet misschien niet alles goed - ik doe ook niet alles goed - maar ik zeg wel: ik laat een ander geluid horen en daar kan je in ieder geval over nadenken. Dat gebeurt dus niet. Je denkt niet meer na als iemand zegt: ja baas, je hebt gelijk. Je moet soms tegengas geven”.

Een steeds terugkerende klacht in de berichtgeving over hulpverlening is dat instanties langs elkaar heenwerken. Marc Räckers wijst er nog eens op: “De ene instantie gaat in tegen de maatregelen van de andere instantie. Ze communiceren niet met elkaar. Dat pakt funest uit. Hoe krijgen we dit brede verhaal bij de politici, bij de instanties?”

Rombout: “Het Nationaal Programma in Rotterdam heeft ertoe geleid dat scholen, hogescholen, hulpverlening en studenten zich allemaal in een plan hebben gevonden. Dit programma knoopt taken aan elkaar. Daardoor krijg je samenhang tussen de organisaties. Maar het is ingewikkeld, je moet die samenhang zoeken. In dat hele spel zitten er ook personen achter het loket, het bureau of de computer. Die zien geen kinderen, die zien geen mensen. Die personen moet je er wel bij trekken”.

Wat is dan de belemmering? ‘De tegenkracht’ zoals iemand het noemt.

Wat houdt ons tegen?

“De beslissers zitten op veel te grote afstand van de mensen om wie het gaat. Zij moeten de gezinnen zien, eens meegaan. Als staatssecretaris Van Rijn een keer een PGB³⁾ had aangevraagd, had hij andere maatregelen genomen. Dan had hij gedacht: wat een ellende. Maar hij doet het niet want hij heeft alleen mensen om zich heen die zeggen dat alles fantastisch is. Bestuurders moeten dat niet geloven dat de dingen fantastisch goed gaan. Nee, ik wil zelf zien of iets fantastisch gaat, ik maak de afstand klein. Dan zie je zelf wat de uitwerking is en pas dan krijg je betere maatregelen. En vooral niet denken: ik maak mooi beleid dus is er een mooie uitvoering, want de uitvoering denkt: de beleidsmakers snappen er niets van”.

Over onderwijs

Tot slot wil Rombout nog iets zeggen over ons onderwijs. Hij vindt het op een aantal punten slecht. De natuurlijke manier van leren van kinderen wordt om zeep geholpen. Het kind vraagt: mama wat is dit, mama wat is dat. Het zoekt context. Het kind wordt niet moe van leren. Moeder wordt moe en zegt: hou nu eens je mond, ga naar Sesamstraat kijken.

Hoe kan het nu, vraagt Rombout dat “kinderen van zes of acht jaar oud een bloedhekel aan school hebben? Dat moet de school zich eens afvragen. We leren feitjes, maar niemand vertelt iets over de context. In Finland doen kinderen het uitstekend. De docenten daar zijn universitair geschoold, ook in het basisonderwijs. Hier op Zuid zouden we op elke school hoogopgeleide docenten moeten hebben. De natuurlijke manier van leren, het plezier erin, waar is dat gebleven? Ik weet, docenten doen hier hun best, al die leerkrachten met uren extra werk zonder pauze, maar ze doen het niet goed. Wij als Bureau Frontlijn repareren wat de school zou moeten doen. Er zou veel meer samenwerking met de ouders moeten zijn. Het onderwijs zit helemaal ingepakt in het Ministerie van Onderwijs en de

gemeente. Ik geef de leerkrachten niet de schuld. Het is alleen moeilijk om iets te veranderen. Je trapt automatisch op de ziel van iemand”.

Goed je best doen en hard werken is volgens Rombout niet voldoende: “Als je een chirurg vraagt je been te amputeren en hij amputeert het verkeerde been, en hij zegt dan: ik heb heel hard gewerkt en mijn uiterste best gedaan, dan ben ik daar toch niet blij mee. Zowel het onderwijs, de medische zorg en de welzijnssector moeten beseffen dat het erom gaat de dingen goed te doen. Daarom moeten we kritisch zijn”.

Rombout zou best zijn schouders willen zetten onder een nieuw soort school: “Het gaat mij om een natuurlijke manier van leren, om leren te leren, en om universitair geschoolde docenten voor de klas, ook in groep 1 en 2. Juist in groep 1 en 2. Dit hoeft niet veel te kosten. Je begint met groep 1 en 2. Dan komen 3 en 4 erbij en langzaam groei je. Als het succesvol blijkt, heb je op een gegeven moment een school en ben je een goed voorbeeld. Dan kun je mensen die geen grote risico's durven nemen iets laten zien”.

Erik Bout van High Impact Philantropy vraagt aan Rombout of zijn mensbeeld positief is, en hoeveel mensen er eigenlijk frauderen?

“Het is moeilijk een percentage te noemen, maar wat ik erover wil zeggen is dat je er op twee manieren naar kunt kijken. Met een negatief mensbeeld begin je niets, het is onpraktisch. Er zijn uiteindelijk ook kinderen bij betrokken. Ook als pa een etterbak is, dan moeten de kinderen toch nog goed onderwijs krijgen. Het is al erg genoeg dat ze zo'n vader hebben, daar hoef ik hun niet extra mee te pesten.

Als jonge mensen bij mij komen werken, kan ik hen moeilijk opzadelen met een negatief mensbeeld, zo van: je gaat nu tien maanden aan de slag, daarna ga je nog wat vakantiewerk doen, maar de kans dat je succes haalt is nul”.

De laatste vraag - van Marije van der Linde van Stichting Presentie - betreft er een die de laatste tijd wel meer gesteld wordt: “Wat voor type professional zoekt u eigenlijk? Aan de ene kant heeft u het over universitair geschoolde docenten op de basisschool, aan de andere kant studenten die naar de gezinnen gaan?”

Rombout: “We hebben universitair geschoolde mensen die op Bureau Frontlijn werken. Er zijn bijna geen organisaties die universitair geschoolden uitvoerend werk laten doen voor een uitvoerend salaris. Laten we dat ook eens zeggen. Ze verdienen geen wereldsalaris bij mij. Er zit iets in het hart van deze mensen waarom ze het doen. Daarom wil ik ook zulke mensen voor de klas hebben, die niet denken: ik ben nu afgestudeerd, ik ga rijk worden in drie jaar. Ze moeten denken: ik ga een bijdrage leveren. Als je vier jaar langer hebt gestudeerd, heb je een breder wereldbeeld, ken je meer feiten en heb je meer context, kennis, en kun je beter antwoord geven op vragen als: waarom is de aarde rond? Hoe zit het met zwaartekracht? Je kunt meer verhalen vertellen. Daarom is onderwijs in Finland een succes. Aan ons onderwijssysteem hoeven we niet zo heel veel te veranderen, het gaat om een betere manier van leren. In wijken met achterstand, waar kinderen moeite hebben en waar ze thuis niet worden opgevangen, moet een overheid een stapje extra zetten”.

Reflectie en samenvatting

In zijn slotbeschouwing vertelt Gabriël van den Brink, hoogleraar maatschappelijke bestuurskunde aan de Universiteit van Tilburg dat hij Rombouts optreden als buitengewoon overtuigend, verfrissend en bemoedigend heeft ervaren. Dat is omdat “je gewoon je gezond verstand bent. Dat is de formule die eigenlijk alles samenvat, de houding van waaruit je werkt. Het is een houding die we node missen. Er is een situatie van ellende, van nood, er moet iets gebeuren en jij bent daar op dat moment even het gezonde verstand”.

De vraag: wat zou ik doen als ik in zo'n positie verkeerde? Of: zou ik mijn moeder, broer of vriend ook zo behandelen? klinkt zo eenvoudig, maar het antwoord is moeilijk te realiseren. Gezond verstand, basisfatsoen en menselijkheid. Daar komt nog iets bij, iets Rotterdams, en dat is ‘geen woorden maar daden’”.

Je kunt aldus Van den Brink, eindeloos praten over procedures en theorieën, maar het gaat erom dat je iemand even meeneemt en naderhand vraagt: wat vond je ervan? Dus niet van tevoren aankomen met verhalen over fase een en fase twee, stap drie en stap vier. Nee, gewoon doen, voordoen. Met mensen omgaan is een stuk moeilijker, schrijven en praten kunnen we allemaal wel.

Heel veel mensen zijn bezig met taal en kunnen goed rekenen, maar hun hart zit even op slot: “Mijn vermoeden is dat het overheidsapparaat - ruim genomen - landelijk, maar ook wel in een paar steden, bemenst is met hoogopgeleiden die op een bepaalde manier naar de werkelijkheid kijken en hun eigen mensbeeld - dat van de hoogopgeleiden - projecteren op de werkelijkheid.

Dat is trouwens vaak goed, want we zijn intussen met velen, maar in bepaalde steden, en daar hoort Rotterdam bij, is dat dus niet goed. In bepaalde buurten is het fataal. Daar kom je niet ver met die hoogopgeleide kijk op de wereld”.

Achter een computer op een kantoor gezeten is het vrij makkelijk je in dat mensbeeld te hullen en te zeggen: zo hebben we dat geregeld in Nederland. Wat het teweegbrengt ziet men niet. Een voorbeeld van die vervreemding: iemand komt bij de schuldhulpverlening, maar de gemeente kan de man niet helpen omdat hij zijn administratie niet op orde heeft. Maar dat is het hem juist, mensen komen bij de schuldhulpverlening terecht omdat hun administratie niet op orde is. Dat is het soort blik op de werkelijkheid van de overheid.

Van den Brink spreekt de hoop uit dat Rombout ‘school maakt’, dat wil zeggen dat er mensen komen die gaan werken zoals hij, en dat hij veel fans krijgt. Dat de kunst van Rombout - hij noemt het liever niet een methodiek - wordt nagevolgd: “Ik geloof niet dat het een methodiek betreft, het is een kunst. Bij kunst denken we aan ‘tacit knowledge’, iets dat in iemand zit, in zijn gebaren, in zijn lichaam, iets dat wordt voorgedaan en dat je wel kunt nadoen, maar dat niet in een methodiek kan worden overgedragen”.

Van den Brink zou ook graag zien dat hoogopgeleide mensen met mooie functies, die overigens nuttige dingen doen, gaan proberen mensen aan de arme kant van de samenleving te helpen. De brug tussen hoog en laag is in het ongereede geraakt, het contact tussen beide niveaus is verdwenen. Hoe kan dat hersteld worden? Mensen als Rombout zijn degenen die een brug vormen tussen wat we tegenwoordig de systeemwereld en de leefwereld noemen. We hebben mensen nodig die weten hoe het apparaat werkt, die weten hoe een arm gezin in elkaar zit en die zich in de twee werelden kunnen bewegen. *Noblesse oblige*. Rijke mensen in elke betekenis van het woord - financieel maar ook cultureel - die weten hoe de wereld in elkaar zit, hebben de plicht om zich te verplaatsen in het lot van arme mensen in de ruime zin van het woord. Niet alleen financieel arm dus, maar ook qua persoonlijke mogelijkheden, gezondheid en wereldbeeld.

Barend Rombout heeft in het oude RET-kantoor met veel overtuiging laten zien wat de kracht van de eenvoud vermag in de bestrijding van armoede en ellende. Pas als je de werkelijkheid ziet zoals ze is, kun je beginnen met het wegwerken van obstakels, is de wijze les die we kunnen trekken uit Rombouts verhaal.

¹⁾ CJIB = Centraal Justitieel Incassobureau

²⁾ Wmo = Wet maatschappelijke ondersteuning

³⁾ PGB = Persoonsgebonden budget

Het interview met Barend Rombout was het zevende in een door Vitale Lokale Samenlevingen georganiseerde reeks van twaalf werksessies. In elke sessie voert Thijs Jansen, verbonden aan de School voor Politiek en Bestuur van Tilburg University en de Stichting Beroepseer, een gesprek met een voortrekker.

